

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ІМ. І.А. МАРКІНОЇ

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

(вибіркова фахова навчальна дисципліна)

освітньо-професійна програма Менеджмент підприємства
спеціальність 073 Менеджмент
галузь знань 07 Управління та адміністрування
освітній ступінь Бакалавр

Розробник: Наталія ЧЕРНІКОВА,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної

Гарант: Тетяна САЗОНОВА,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної

Полтава
2022 р.

Форма опису навчальної дисципліни та інформація про розробника

Назва навчальної дисципліни	Екологічний менеджмент
Назва структурного підрозділу	Кафедра менеджменту ім. І.А. Маркіної Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій
Контактні дані розробників, які залучені до викладання	Викладач: Чернікова Наталія Контакти: ауд. 487 (навчальний корпус № 4, 3-й поверх) e-mail: chernikova76@ukr.net nataliia.chernikova@pdaa.edu.ua сторінка викладача: http://www.pdaa.edu.ua/people/chernikova-nataliia
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський) рівень
Спеціальність / освітня програма	073 Менеджмент / Менеджмент підприємства
Попередні умови для вивчення навчальної дисципліни	вивчення навчальних дисциплін: менеджмент, управління інноваціями, операційний менеджмент.

Заплановані результати навчання

Мета вивчення навчальної дисципліни – засвоєння сутності та процесу формування системи екологічного менеджменту на підприємстві; оволодіння новітніми досягненнями в галузі сучасної екології і провідним вітчизняним та зарубіжним досвідом у сфері раціонального природокористування, ресурсозбереження, екологічного менеджменту, екологічного аудиту, знаннями регіональної, національної й міжнародної екологічної політики.

Основні завдання навчальної дисципліни: вивчення концепції, цілей, функцій екологічного менеджменту; формування цілісного уявлення про біосферу, її склад, функціонування, причини деградації, перспективи виходу з кризи, взаємозалежність економіки й екології; визначення основних термінів, понять, законів функціонування екології, форм життя та типів екосистем, основні напрями сучасних екологічних досліджень; оцінку сучасного екологічного стану України та її основних регіонів і галузей, визначення причин виникнення еколого-економічної кризи, шляхів виходу з неї; ознайомлення з природоохоронним законодавством України, міжнародними конвенціями та угодами; розкриття наукових основ народногосподарських проблем (раціонального використання природних ресурсів, захист довкілля від забруднення, збереження еталонів природи), формування знань про позитивні етнологічні особливості господарювання, основні поняття сталого розвитку; виховання почуття відповідальності за стан довкілля, усвідомлення людини як частки природи, свідомості щодо необхідності дотримання природоохоронного законодавства; здобуття відповідного обсягу теоретичних знань з екології, орієнтованих на майбутню галузеву діяльність; розвиток необхідного обсягу практичних екологічних знань у галузі охорони довкілля та раціонального природокористування, уміння самостійно аналізувати й моделювати екологічні ситуації з орієнтацією на управління ними; визначення розміру плати за забруднення навколишнього середовища; визначення шляхів і методів оптимізації взаємовідносин з природою, підвищення ефективності природокористування та охорони довкілля України; засвоєння основ екологічного менеджменту, аудиту і маркетингу, гармонійного розвитку суспільства; аналіз особливостей функціонування екологічних служб підприємства.

Компетентності:

Загальні компетентності:

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу
- ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК 3. Здатність до адаптації та дій у новій ситуації

Програмні результати навчання:

РН 1. Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень.

РН 2. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.

РН 3. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.

РН 4. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Науково-методологічні засади екологічного менеджменту

Тема 2. Законодавча та нормативно-правова база регулювання питань екологічного менеджменту: зарубіжний та вітчизняний досвід.

Тема 3. Інструменти екологічного менеджменту: сертифікація, маркування, оцінка впливу на довкілля, екологічний аудит.

Тема 4. Система екологічного менеджменту.

Тема 5. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства

Тема 6. Екологічний маркетинг: розробка і реалізація «зеленої» продукції

Тема 7. Екологічні ризики та їх страхування. Стан, тенденції та чинники розвитку екологічних потреб.

Тема 8. Забезпечення прибутковості підприємства в умовах екологізації економіки.

Тема 9. Екологічне оподаткування

Структура (тематичний план) навчальної дисципліни

Назви тем	Денна форма				Заочна форма			
	073МЕН_бд_2022[1](стн)				073МЕН_бз_2022[1](стн)			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	пр.з.	с.р.		л	пр.з.	с.р.
Тема 1. Науково-методологічні засади екологічного менеджменту	12	2	2	8	8	-	-	8
Тема 2. Законодавча та нормативно-правова база регулювання питань екологічного менеджменту: зарубіжний та вітчизняний досвід	13	2	2	9	10	2	-	8
Тема 3. Інструменти екологічного менеджменту: сертифікація, маркування, оцінка впливу на довкілля, екологічний аудит	15	2	4	9	12	2	2	8
Тема 4. Система екологічного менеджменту	15	2	4	9	13	2	2	9
Тема 5. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства	13	2	2	9	9	-	-	9
Тема 6. Екологічний маркетинг: розробка і реалізація «зеленої» продукції	15	2	4	9	9	-	-	9
Тема 7. Екологічні ризики та їх страхування	13	2	2	9	9	-	-	9
Тема 8. Забезпечення прибутковості підприємства в умовах екологізації економіки	13	2	2	9	9	-	-	9
Тема 9. Екологічне оподаткування	11	-	2	9	9	-	-	9
у т. ч. індивідуальні завдання (контрольна робота)								50
Усього годин	120	16	24	80	120	6	4	110

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

073МЕН бд 2022[1](стн)

Назва теми	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти			
	виконання завдань на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи	розв'язування тестів	Разом по темі
Тема 1. Науково-методологічні засади екологічного менеджменту	3	6	1	10
Тема 2. Законодавча та нормативно-правова база регулювання питань екологічного менеджменту: зарубіжний та вітчизняний досвід.	3	6	1	10
Тема 3. Інструменти екологічного менеджменту: сертифікація, маркування, оцінка впливу на довкілля, екологічний аудит	6	6	2	14
Тема 4. Система екологічного менеджменту.	6	6	2	14
Тема 5. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства	3	5	1	9
Тема 6. Екологічний маркетинг: розробка і реалізація «зеленої» продукції	6	6	2	14
Тема 7. Екологічні ризики та їх страхування.	4	5	1	10
Тема 8. Забезпечення прибутковості підприємства в умовах екологізації економіки.	4	5	1	10
Тема 9. Екологічне оподаткування	3	5	1	9
Разом	38	50	12	100

Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

073МЕН бз 2022[1](стн)

Назва теми	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти				
	виконання завдань на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи	контрольна робота	розв'язування тестів	Разом по темі
Тема 1. Науково-методологічні засади екологічного менеджменту		3		1	4
Тема 2. Законодавча та нормативно-правова база регулювання питань екологічного менеджменту: зарубіжний та вітчизняний досвід.		3		1	4
Тема 3. Інструменти екологічного менеджменту: сертифікація, маркування, оцінка впливу на довкілля, екологічний аудит	8	4		2	14
Тема 4. Система екологічного менеджменту.	8	4		1	13
Тема 5. Індикатори екологічних результатів діяльності підприємства		4		1	5
Тема 6. Екологічний маркетинг: розробка і реалізація «зеленої» продукції		4		1	5
Тема 7. Екологічні ризики та їх страхування.		4		1	5
Тема 8. Забезпечення прибутковості підприємства в умовах екологізації економіки.		4		1	5
Тема 9. Екологічне оподаткування		4		1	5
Контрольна робота			40		40
Разом	16	34	40	10	100

Форми оцінювання результатів навчання

073МЕН бд 2022[1](стн)

Програмні результати навчання	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти			
	виконання завдань на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи	розв'язування тестів	Разом
РН 1. Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень.	7	10	5	25
РН 2. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.	7	10	5	25
РН 3. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.	7	10	5	25
РН 4. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.	7	10	5	25
Разом	28	40	20	100

Форми оцінювання результатів навчання

073МЕН бз 2022[1](стн)

Програмні результати навчання	Форми оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти				
	виконання завдань на практичних заняттях	виконання завдань самостійної роботи	виконання контрольної роботи	розв'язування тестів	Разом
РН 1. Демонструвати навички виявлення проблеми та обґрунтування управлінських рішень.	4	8	10	3	25
РН 2. Виявляти навички пошуку, збирання та аналізу інформації, розрахунку показників для обґрунтування управлінських рішень.	4	8	10	3	25
РН 3. Застосовувати методи менеджменту для забезпечення ефективності діяльності організації.	4	9	10	2	25
РН 4. Демонструвати навички аналізу ситуації та здійснення комунікації у різних сферах діяльності організації.	4	9	10	2	25
Разом	16	34	40	10	100

Трудомісткість:

Загальна кількість годин – 120

Кількість кредитів – 4

Форма семестрового контролю – залік

Політика навчальної дисципліни

Політика курсу полягає:

- в максимальному заохоченні здобувачів до самостійного пошуку рішень, ініціативності, взаємодії, формування конструктивних комунікацій та командної роботи;
- обов'язковому дотриманні академічної доброчесності здобувачами, а саме: самостійне виконання всіх видів робіт, завдань, форм контролю, передбачених робочою

програмою даної навчальної дисципліни; посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

При проходженні курсу здобувачі мають активно працювати на практичних заняттях, виконувати завдання для самостійної роботи. Штрафних балів з курсу не передбачається.

Заохочувальні бали студент може отримати за поглиблене вивчення окремих тем курсу, що може бути представлено у вигляді наукових тез, наукової статті, есе, презентації тощо.

Відвідування занять є вільним, бали за присутність на лекціях та практичних заняттях не додаються. Проте, залученість до обговорення дискусійних питань на лекціях, а також активна участь у виконанні індивідуальних та групових завдань на практичних заняттях, аналізі конкретних ситуацій, обговоренні питань теми, захисті завдань самостійної роботи та ін. формують загальний рейтинг з дисципліни. Тому пропуск занять не дає можливості студенту отримати бали для семестрового контролю.

Додаткові матеріали для представлення навчальної дисципліни:

Презентації, відеоролики.

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Білик О.С. Екологічний менеджмент на промислових підприємствах України: зміст та сутність поняття. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит. 2016. No 12 (106). С. 49—64.
2. Галушкіна Т. П., Грановська Л. М., Кисельова Р. А. Екологічний менеджмент та аудит: навчальний посібник. 2019. 455 с.
3. Декалюк О.В., Стасюк І.В. Впровадження екологічного менеджменту та аудиту для забезпечення екологічної безпеки підприємства. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_2_1/235242.pdf
4. Екологічне управління бізнесом в умовах євроінтеграції: навчальний посібник / П. Д. Дудкін та ін. 2018. 200 с.
5. Жигуц Ю. Ю., Лазар В. Ф. Інженерна екологія: навчальний посібник для студентів технічних спеціальностей. 2018. 168 с. .
6. Зелені технології у промисловості: монографія / І. А. Василенко та ін. 2019. 366 с.
7. Зіновчук Н. В., Ращенко А. В. Екологічний маркетинг: навч. посіб. Житомир: видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 190 с. URL: <http://ir.znau.edu.ua/handle/123456789/3786>.
8. Лесь А.В. Роль менеджменту та маркетингу при запровадженні технологій захисту навколишнього середовища. 2017. № 1 (59), Т. 2. С. 165—172.
9. Міронова Н. Г., Білецька Г. А. Екологічна стандартизація і сертифікація: навчальний посібник. 2000, 2018. 140 с.
10. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення Економіка і суспільство. 2016. No 1. С. 31-34.
11. Dkhili H., & Dhiab L. B. (2019). Environmental Management Efficiency of GCC Countries: Linking Between Composite Index of Environmental Performance, Socio-Political and Economic Dimensions. Marketing and Management of Innovations, 1, 57—69. URL: <http://doi.org/10.21272/mmi.2019.1-05>

Додаткові

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. No 1264-XII. Дата оновлення: 07.06.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 10.06.2021).
2. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: затв. наказом Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 28.04.2020 р. No 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20> (дата звернення: 10.06.2020).
3. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів: затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 р. No 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09> (дата звернення: 10.06.2020).
4. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства: затв. наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 27.10.1997 р. No 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98> (дата звернення: 10.06.2020).
8. Порядок планування та фінансування природоохоронних заходів: затв. наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 12.06.2015 р. No 194. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0994-15> (дата звернення: 10.06.2020).
9. Порядок використання коштів державного бюджету на здешевлення кредитів для здійснення природоохоронних заходів: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 18.08.2005 р. No 773. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/773-2005-%D0%BF> (дата звернення: 10.06.2020).
10. Зварич І. Я. Глобальна циркулярна економіка: "Економіка ковбоїв" VS "Економіка космічного корабля". Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2019. 337 с.
11. Сафранов Т. А., Губанова О. Р., Лукашов Д. В. Еколого-економічні основи природокористування: навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2018. 349 с.
12. Базилевич, Д. Вальтер, В. Хартманн, Купалова Г. та ін. Глосарій зеленого бізнесу: українсько-німецько-російсько-англійський. - К.: Знання, 2010. – 518 с.
13. Бобровський А.Л. Екологічний менеджмент: підручник. 2009. 586 с.
14. Галушкіна Т.П., Гордійчук Є.Г. Екологічна сертифікація в системі державного екологічного управління. 2010. 287 с.
15. ДСТУ ISO 14001-97. Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування.
16. ДСТУ ISO 14004-97. Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення.
17. ДСТУ ISO 9001- 2001. Системи управління якістю. Вимоги. Київ: Держстандарт України, 2001.
18. Екологічний менеджмент: навчальний посібник / за ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. 2006. 366 с.
19. Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 р. No 1862-IV. Дата оновлення: 20.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15> (дата звернення: 10.06.2021).
20. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. No 2755-VI. Дата оновлення: 29.05.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.06.2020).
21. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23.05.2017 р. No 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19> (дата звернення: 10.06.2021).

Інформаційні ресурси мережі Інтернет:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрана.
2. Національна бібліотека ім. В .І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
3. European Commission. URL: <http://ec.europa.eu>.
4. www.zakon.rada.gov.ua
5. www.globalisationguide.org
6. www.iea.org
7. www.ipcc.ch
8. www.nafta-sec-alena.org
9. www.panda.org/climate
10. www.pewclimate.org
11. www.realclimate.org
12. www.unfccc.int
13. www.wmo.ch
14. www.wto.org